

Meeqqanut inuusuttunullu periusissiaq pillugu nassuiaat

(Ilaqutariinnermut, Kultureqarnermut, Ilageeqarnermut Naligiissitaanermullu Naalakkersuisoq)

(Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoq)

(Peqqissutsimut Naalakkersuisoq)

Saqqummiussissut

(Ilaqutariinnermut, Kultureqarnermut, Ilageeqarnermut Naligiissitaanermullu Naalakkersuisoq)

Naalakkersuisut sinnerlugit matumuuna “Meeqqanut inuusuttunullu periusissiaq pillugu nassuiaat” saqqummiunniarpara.

Naalakkersuisut pingaarnepaatut suliassaasa ilagaat meerartatta inuusuttortattalu atugarisaasa pitsanngortinnissaat. Anguniagaavoq meeqqat tamakkerlutik inerikkiartornerminni pitsaanerpaanik periarfissaqarnissaat inersimasutut ajunngitsumik inuuneqalernissaq anguniarlugu. Tamatumani pisariaqarpoq meeqqanut inuusuttunullu suliassaqarfiit tamarmiusut iluanni ataqatigiissumik, imminut nammassinnaasumik siumullu isigisumik suliniuteqarnissaq.

Taamaammat Naalakkersuisut 2010-mi juunimi aalajangerput naalakkersuisoqarfiit akimorlugit meeqqanut inuusuttunullu periusissiamik tamakkiisumik ukiuni tulliuuttuni 10-15- ini meeqqanut inuusuttunullu tunngatillugu pingaarnertigut anguniagassanik ineriartornissamillu takutitsisumik suliaqartoqassasoq.

Meeqqanut inuusuttunullu periusissiami meeqqanut suliniutissat tamarmik ilanngunneqarput, suliniutillu meeqqat inuusuttullu inuunermikkut atugarisaasa annerpaamik ikiorserneqarnissaat pillugit suliniutinik sammisaqarfiulluni. Tamatumani pingaarnermik meeqqanut inuusuttunullu tamanut pitsaaliuinermik suliniutit kiisalu suliniutit meeqqanut inuusuttunullu ilaqutariinnullu immikkut ittumik ikiorneqarnissamik tapersorsorneqarnissamillu pisariaqartitsisunut sammitinneqartut pineqarput. Periusissiami sammineqartut amerlanertigut suliniutinut Akileraartarnermut Atugarissaarnermullu Isumalioqatigiissitap meeqqanut ilaqutariinnullu tunngasuni inassutigisaanut assingupput.

Periusissiap sularinerani takuneqarsinnaalerpoq siusissukkut suliniuteqarnerup sammineqarnissaa pisariaqarluinnartuusoq. Meerartatta inerikkiartorerisa qulakkeernissaanut suliniuteqarneq naartunerup nalaani juumooq kingusinnerusukkullu peqqissaasut ikiortigalugit nassaarniarneq pitsaaliuinerlu aqqutigalugit aallartittarpoq. Soorluttaaq pisariaqartitsineq paasineqaraangat immikkut ittumik suliniuteqarneq aallartittassasoq. Sunniuteqarluartumik suliniuteqartoqassappat meeqqanut taakkulu ilaqutaannut ataqatigiissumik susassaqtullu akimorlugit suliniuteqarnissaq pisariaqartinneqartuarpoq. Taamaammat siusissukkut suliniuteqarnissap suliap sularinerani aammalu tapersorsorneqarnissamik periarfissat ilaqutariinnillu katsorsaasarnerit pillugit eqqortumik neqerooruteqarnissap qulakkeerneqarnissaat kommuninit pingaarnertittarnissaat

pisariaqarpoq. Kingullertut taaneqartoq ilaqutariinnut saaffiginnittarfiit suliniutaasa ineriartortinnerisigut qaffassarnerisigullu isumagineqarsinnaavoq.

Sumi najugaqarneq immikkulluunniit ittumik pisariaqartitsinerit apeqqutaatinnagit meeqqat ajunngitsumik atuarnissaasa assigiimmik periarfissinnissaat periusissiami suliniuteqarnikkut qulakkeerneqassapput. Ajunngitsumik piginnaasaqarnerulersitsisumillu meeqqat atuarfiannut piareersarfiup meeqqallu atuarfiata ingerlanneqarnissaa Naalakkersuisunit pingaaruteqarluni sammineqarpoq, soorluttaaq meeqqat atuarfiat Namminersorlutik Oqartussani Nunap Immikkoortuisa Ineriartortinnissaannut Pilersaarummi sammineqartoq. Meeqqat inuusuttullu ataasiakkaat meeqqat atuarfianni aallartinnginnermi piareersarfimmi meeqqallu atuarfianni sapinngisamik ajunnginnerpaamik pineqarnissaat qulakkeerniarlugu meeqqat ilinniartinneqarnerat ineriartortinnerallu pingaartinneqassapput.

Atornerluinermik katsorsaaneq meeqqat, inuusuttut taakkulu angajoqqaavisa ajunngitsumik ineriartortinnissaannut tunngaviusinnaavoq. Meeqqat ilaqutariinni atornerluinermik ajornartorsiuqartuni peroriartunnginnissaat imaluunniit atornerluisunngunnginnissaat anguniagaavoq. Taamaammatt atornerluinermik katsorsaanerit pingaartumillu siusissukkut suliniuteqarnerit qitiutinneqassapput.

Inunnik ilisimasalinnik sulisoqalernissap qulakkeerneqarnissaa meeqqanut inuusuttunullu suliniuteqarnermi pingaaruteqarluni sammisaavoq, taamatuttaaq meeqqanut inuusuttunullu periusissiami sammisassaq alla tassaalluni meeqqanik inuusuttunillu sullissaqarnermi suut atorsinnaanersut pillugit amerlanerusunik pitsaanerusunillu ilisimasaqalernissap pisariaqartinneqarnera. Suliniuteqarneq tamanna pingaartissallugu pisariaqarpoq, tassani pisariaqarmat aningaasatigut sulisoqarnikkullu nukissat killeqartut atorlugit ajunnginnerpaamik angusaqarnissarput.

Meeqqanut inuusuttunullu periusissiap suliniutit pioreersut taarsissanngilai, kisiannili meeqqat inuusuttullu tungaasigut inerititat ajunngitsut ukiuni kingullerni aallartitaasut ingerlateqqissallugit. Tamatumani ilaatigut pineqarput “Meeraaneq toqqissisimanartoq”, meeqqat atuarfiat sioqqullugu piareersarfik Meeqkerivitsialak, ilinniartitaanerup tungaatigut Atuarfitsialak ilinniartitaanermullu pilersaarut, peqqinnissaqarfimmi pinaveersaartitsinerup nukittorsarneqarnera inuillu peqqinnerunissaannut pilersaarut Inuuneritta kiisalu susassaqtut akimorlugit suliniutit ilaqutariinnut naartusortalinnut immikkut ittumik pisariaqartitsisunut siusissukkut suliniuteqarnerup nukittorsarnissaa siunertaralugu aallartinneqarsimasut.

Meeqqanut inuusuttumullu periusissiami siunertaavoq anguniagassanik aalajangiinissaq anguniagassallu taakku anguniarneranni suliassanik suliniutinillu pisariaqartitanik toraagaqarnissaq. Taamaalilluni meeqqanut inuusuttunullu periusissiaq pingaarnersiunerimi atortussatut eqqarsaataavoq. Periusissiami suliniutigineqartut Namminersorlutik Oqartussat, kommunit, peqqinnissaqarfik susassaqtullu meeqqanik inuusuttunillu sammisaqartut qanimut suleqatigiinnerisigut nittarsanneqarlutik, ineriartortinneqarlutillu piviusunngortinneqassapput. Periusissiamik ataatsimoorussaqaarneq qulakkeerniarlugu qitiullutik susassaqtut periusissiap suliarineranut atatillugu peqataatinneqarlutillu tusarniarneqarput.

Periusissiaq Ilaqutariinnermut, Kultureqarnermut, Ilageeqarnermut Naligiissitaanermullu Naalakkersuisoqarfiup, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfiup kiisalu Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfiup ataatsimoorlutik suleqatigiinnerisigut ineriartortitaavoq. Taakku saniatigut Naalakkersuisut Siulittaasuata Naalakkersuisoqarfia, Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik KANUKOKA-lu aqutsisoqatigiinnut peqataapput. Aallartitat kommunineersut peqqinnissaqarfimmeersullu suleqatigiissitaliani peqataasimapput, aammalu meeqqanut inuusuttunullu tunngasunik suliaqarlutik

suliffeqarfinniit inunniillu ilisimasaqartuniit isummanik atorneqarsinnaasunik amerlaqisunik tunineqarsimavugut.

Kikkut tamarmik tapersersuipput nukittunerusumillu suleqatigiittoqarnissaanik kissaateqarlutik. Tamanna nuannerpoq, periusissiamimi suliniutigineqartunut sunniutaasussatut kissaatigineqartut anguneqassappata aatsaat angusinnaagatsigit meeqqanut tamanut taakkulu ilaquataannut ajunnginnerpaamik atugassarititat ataatsimoorluta suleqataaffigigutsigit. Taamaammat tapersersuisimasunut tamanut iluunngarlunga qujanarpunga.

Periusissiap piviusunngortinnissaa peqqissaartumik pilersaarusioneqassaaq. Periusissiaq ataatsimoortutut isigineqassaaq, kisiannili periusissiami suliniutit ataatsikkut piviusunngortinneqassanngillat. Suliniutissat ilaasa piviusunngortinnginnerini ineriartortitsinissaa imaluunniit ilinniartitaaneq pisariaqartinneqarpoq suliniutillu ilaat piaartumik piviusunngortinneqarsinnaallutik. Taamaattumik piffissamut ungasinnerusumut periusissiamik atortussanngortitsinissami piviusunngortitsinissamilu pisariaqarpoq periusissiaq nuna tamakkerlugu, nunap ilaani najukkanilu ataavartumik naalackersuinikkut qaffasissumik salliutinneqarnissaa.

Periusissiami meeqqat, inuusuttut ilaqutariillu tungaasigut suliniutissanut aningaasaliinissat pisariaqartinneqartut siumut isigisumik inuiaqatigiit tungaasigut aningaasaliinerit pingaernerit ilagaat. Siullertut meerartatta ineriartornerat atugarissaarnerallu ineriartornissamut taamaalillunilu inuiaqatigiit isumannaatsuunissaannut pingaaruteqarmata. Peqataanik nukittuumik pitsaaliuinikkut siusissukkullu suliniuteqarnerit imminnut akilersinnaapput, tassami piffissaaq ungasinnerusooq eqqarsaatigalugu meeqqanik inuusuttunillu angerlarsimaffiup avataanut inissinissamik pisariaqartitsinerit annikillisinneqassammata kiisalu peqqissuttip, ilinniarnerp inuuniarnikkullu ajornartorsiutit kingunerisaannik ikiorsiinissat siusissukkut suliniuteqarnikkut annikillisinneqarsinnaasut pinngitsoortinneqarsinnaasullu annikillisinneqassammata.

Meeqqanut inuusuttunullu periusissiamik 2012-imit tamakkiisumik piviusunngortitsinissaaq 65 mio. kr.-it miss. akeqassaaq. AIS 2012-imi meeqqanut inuusuttunullu periusissamut 10 mio. kr.-inik aningaasaliisoqarpoq. Tamatuma saniatigut periusissaaq 25 mio. kr.-init 2010-mi meeqqanut tunngasuni suliniarnermut immikkut ittumut, tassa Meeraanermi Toqqissisimaneq 2010-mut Naalackersuisut 2009-mi immikkoortitaannit taakkunannga aningaasanit atugassiissutigineqanngitsunit aningaasaliiffigineqarpoq. Periusissami suliniarnerit ilaat aamma ingerlataareersunik tulleriiaareqqinnikkut aningaasaliinikkulluunniit aningaasalersorneqarsinnaapput.

Tamatumunnga peqatigitillugu meeqqanut inuusuttunullu periusissami suliniarfissat namminersorlutik oqartussat periusissaannut pilersaarutaannullu allanut, soorlu RUS-imut, IKT-mut periusissamut pingaartumillu ilinniartitaanermut pilersaarummut ilanngullugit tulleriiaarneqarlutillu ilanngullugit isumaliutigineqassapput. Periusissat imminnut tapertaanissaat taamalu ilillutik inuiaqatigiit aningaasaqarnikkut isumaginninnikkullu imminnut napatissinnaasut pillugit takorluukkanik piviusunngortitseqataaffiunissaat pingaaruteqarpoq.

Naalackersuisut 25 mio. kr.-init aningaasat suli atugassiissutigineqanngitsut aamma 10 mio. kr.-inik aningaasaliissutaasut iluannit 16,78 mio. kr. immikkoortippaat, ilaatigut tusarniaanermut akissutit, Inatsisartuni oqallinnissaaq malitsigisaanillu kommuninik oqaloqatiginnillunilu isumaqatigiinniarnissat kingornatigut agguanneqartussatut.

Naalackersuisut isumaqarput, ilaatigut tusarniaanermut akissutit, annermillu KANUKOKA-mit kommuniniillu akissutit, kiisalu Akileraartarnermut Atugarissaarnermullu Isumalioqatigiissitap inassuteqaatai tunuliaqutaralugit, siusissumik suliniuteqarnermut

tungatillugu pingaarnersiuisoqartariaqartoq. Tamatumani annermik pineqarput ukiui apeqqutaatillugit siusissumik meeqqanut 0-imiit 6-inut ukiulinnut ilaquataannullu suliniuteqarnerit, tamatumani Naalakkersuisut kissaatigimassuk suliniutit annertusarnissaat peqqinnissaqarfikkoortumik atonerluisunik katsorsaanernut, ernissusiortunut peqqissaasunullu amerlanerusunik aningaasaliinikkut. Isumaginninnermut tunngasuni ilaqutariinnik katsorsaanernut ilaqutariinnillu sullissivinnut kiisalu isumaginnittoqarfinni siusissumik suliniutinut annertunerusumik aningaasaliisoqarneratigut salliutitsisoqassaaq. Ilutigisaanik "Meeqquerivitsialak" – aningaasaliissutaareersut iluanni – inerisarneqassaaq nukittorsarneqarlunilu, meeqqat tamarmik ilikkariartornerat ineriartornerallu nunaqarfimmiut meerartaasa qitiutinneqarfigisaat qularnaarumallugu.

Ilutigisaanik Naalakkersuisut ajornartorsiutinut sammisumik suliniuteqarneq salliutikkumavaat, tassami meeqqat inuusuttullu immikkut pisariaqartitsisut pisariaqartumik paasiniarnissaat katsorsarnissaallu qularnaarumallugu annertunerusumik suliniuteqarnissaq suli pisariaqartinneqarpoq. AIS 2012-mi kinguaassiuutitigut atonerlugaanerup kingunerinik katsorsaanissamut aningaasaliisoqarpoq, Nuummi Meeqqat Illuat ilanngullugu, aamma Siunnersuisarfik PPR/MISI kommuninut nuussinermi 7,9 mio. kr-inik ilassutaasunik aningaasaliiffigineqarpoq. Saniatigut Naalakkersuisut kissaatigaat, aningaasaliissutaasunit 16,78 mio. kr-init, meeqqanut inuusuttunullu tarnikkut katsorsaanernut allatigullu peqqissutsikkut katsorsaanernut immikkoorsisoqarnissaaa. Naalakkersuisut anguniarpaat, ukiui apeqqutaatillugit siusissukkut suliniutit meeqqat inuusuttullu inissinneqarnissaannik pisariaqartitsineq annikillisassagaat, kisianni suli pisariaqarpoq meeqqat inuusuttullu inissitat atugarisaannik pitsanngorsaaniarluni immikkut iliuseqarnissaq – angajoqqaarsiaqartitsisarnermut aamma ulloq-unnuarlu paaqqinniffeqarnermut tunngasutigut.

Meeqqanut inuusuttunullu periusissiami suliniutit amerlanerpaat iluatsinnissaannut pisariaqarpoq, sulisorisat ilinniarsimannigitsut ilinniarsimasullu ilinniartinnerisigut sulisussat naammattut qularnaarnissaat, aamma siunnerfilimmik ilinniartitsinikkut suliniuteqarnissaq. Periusissiap suliniutai Ilinniartitaanernut Pilersaarummut ilanngullugit eqqarsaatigineqassapput salliutinneqarlutillu. Taamatuttaaq suliniutit aningaasaliissutillu pioreersut misissorneqartariaqarput aamma Namminersorlutik Oqartussani kommuninilu ataatigiissarneqarnissaannut periarfissat misissorneqartariaqarlutik.

Meeqqanut inuusuttunullu Periusissiaq suliakimorlugit suliniutaavoq, suliassaqarfiillu akimorlugit piviusunngortinneqassalluni.

Oqaatsit taakku atorlugit nassuiaat Inatsisartunut tunniunneqarpoq oqallisigilluarneqarnissaa kissaatigalugu.